

CRÒNICA

L'Any Patxot (2014). — Els deutes de gratitud no prescriuen mai, ni els personals ni, encara menys, els col·lectius. El 8 de gener de 1964 va morir a l'exili un dels benefactors més admirables de la nostra cultura, Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols, 1872 - Ginebra, 1964). Home de conviccions morals fermes, profundes, havia pres la decisió de no tornar a Catalunya si no s'hi restabliria primer l'Estat de dret. Un altre guixolenc, Josep Cullerell-Ramis, ha contrastat recentment, a l'article «Catalanitat dolguda: Rafael Patxot i Agustí Calvet, 'Gaziel'» (*Diari ARA*, 14/05/2014), el *non serviam* irreductible de Patxot amb l'opció escollida pel seu conterrani Gaziel, que fou la d'afrontar l'era ominosa de Franco de portes endins, dues actituds prou justificables que responen a la personalitat de cadascú i que mostren, sobretot, un mateix sentiment d'amor a la terra. Tots dos van morir el 1964, amb poques setmanes de diferència. El nom de Patxot havia caigut ja aleshores en un oblit profund, i cinquanta anys després del seu traspàs, continua sent poc conegut per a amplis sectors de la societat catalana. Per això ha resultat tan escaient l'Any Univers Patxot, impulsat per la Diputació de Barcelona (DIBA) i el consell assessor de la Masia Mariona. A més de ser l'Oficina del Parc del Montseny, la Masia Mariona, aixecada per Patxot al terme de Mosqueroles i donada el 2005 a la DIBA pel seu nét Rafel Carreras-Patxot, acull des d'octubre de 2009 l'exposició permanent «Univers Patxot». Amb motiu de l'efemèride que ens ocupa, s'hi ha afegit el portal web <http://universpatxot.diba.cat/ca>. El servei divulgatiu «Univers Patxot» és present també a facebook i twitter (hashtag #universpatxot), exigència dels hàbits tecnològics actuals.

L'Any Patxot ha generat un nombre d'activitats tan elevat que fora llarg de ressenyar. Consulteu al respecte el web «Univers Patxot». Els actes s'iniciaren de manera anticipada el 26 de novembre de 2013 al Centre Excursionista de Catalunya (CEC), amb una conferència de l'historiador Joaquim Puigvert, «Rafael Patxot i la tradició dinàmica de l'excursionisme científic i cultural», i una declaració d'objectius a càrrec de Joan Puigdollers, diputat d'Espais Naturals i Medi Ambient de la DIBA: «La voluntat és que aquest país no s'oblidi de Rafael Patxot». La presentació institucional va tenir lloc el 28 de gener de 2014, a la DIBA, sota la presidència del titular de la corporació, Salvador Esteve. Josep Massot i Muntaner, director de Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAMSA) i membre del consell assessor de la Masia Mariona, va fer la semblança «Rafael Patxot, cinquanta anys després» i Joana Barber, directora del Parc del Montseny, va llegir un emotiu missatge tramès pels hereus Núria i Rafel Carreras-Patxot. Val la pena de destacar-ne el passatge següent: «Poca gent és conscient, però, que el nostre avi va sacrificar la seva vocació per donar-se completament a la cultura catalana. Va permetre a entitats i a persones individuals d'acomplir-se plenament i, per aquest motiu, no va poder-ho fer ell mateix». I és això que el distingia més, l'altruisme i l'entrega a Catalunya.

L'Institut d'Estudis Catalans (IEC), un altre eix de l'Any Patxot, va celebrar el 20 de març una Jornada d'homenatge a Rafael Patxot, mecenes providencial de la institució. Hi intervingueren Joandmènec Ros, president de l'IEC, Josep E. Llebot, secretari de Medi Ambient i Sostenibilitat de la Generalitat, i els conferencians Manuel Castellet, comissari de l'IEC per a l'Any Patxot, Josep Massot, president de la Secció Històrico-Arqueològica, i Josep Batlló, membre de l'IEC i

professor de Universitat de Lisboa. Aprofitant l'avinentesa, el Dr. Castellet va notificar la creació de l'«Espai Patxot», al web de l'IEC, <http://patxot.espais.iec.cat>, on s'han inclòs, fins ara, el *Diari* de la Institució Patxot (1926-1938), les memòries *Guaitant enrera: fulls de la vida d'un octogenari* (1952), diverses dades sobre el Fons Patxot dipositat a l'Arxiu de l'Institut i la relació d'obres de l'IEC publicades sota el seu patrocini. Durant la sessió es va presentar el llibre *Rigor científic, catalanitat indefallent. Rafael Patxot i Jubert (1872-1964)* (IEC, 2014), a cura de Manuel Castellet. L'obra conté les tres comunicacions de la Jornada, a més del «Text de Núria i de Rafel Carreras Patxot, llegit a la Diputació de Barcelona el 28 de gener de 2014» i una introducció força compromesa de Joandomènec Ros a propòsit de Patxot i la política cultural del present. Una de les finalitats de l'IEC, escriu el Dr. Ros, és la de realitzar, quan s'escaigui, tasques d'assessorament dels poders públics, i actualment «no ens sentim prou utilitzats per les autoritats en allò que sabem fer». Al capdavant, «L'Institut d'Estudis Catalans és, des que es creà, una estructura d'estat d'aquest país que volem cada cop més lliure; i voldríem que els nostres representants polítics també ho creguessin». Pel que fa als estudis, el de Manuel Castellet, «Rafael Patxot, de científic i humanista a mecenes», resalta la dimensió humana de Patxot i les circumstàncies que l'apartaren del camí de la ciència per orientar-lo —*velis, nolis*— cap al mecenatge. El capítol del pare Massot, sobre el qual tornaré més endavant, és «Rafael Patxot, mecenes de l'Institut d'Estudis Catalans», i Josep Batlló evoca el «Rafael Patxot meteoròleg», afició que ell portava amb rigor professional, fruit de la qual són els volums *Meteorologia catalana* (1908) i *Pluviometria catalana* (1912), però sobretot, els memorables *Atles de núvols*, on conflueixen la figura del científic metòdic i la del patrocinador, així com el treball conjunt i l'amistat amb Eduard Fontserè. Val a dir que l'Associació Catalana de Meteorologia té també el seu espai Patxot, <http://www.acam.cat/AnyPatxot>.

Per la seva banda, la Direcció General de Cultura Popular i l'Abadia de Montserrat organitzaren, el 18 de juny, a la Biblioteca de Catalunya, una Jornada sobre l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC), la més coneguda de les seves empreses, l'Arxiu de la qual és dipositat des de 1991 a l'Abadia de Montserrat. L'acte, al qual comparegué el conseller Ferran Mascarell, el presidí Lluís Puig, director general de Cultura Popular. S'hi va projectar, d'entrada, un vídeo que condensa amb eficàcia la trajectòria de l'OCPC, editat i realitzat per Carlos Villaoslada i produït pel Departament de Cultura (<https://www.youtube.com/watch?v=54Rpsc-j1mY>). Van parlar després el conservador de l'arxiu de l'OCPC, Josep Massot i Muntaner, «Els mecenatges de Rafael Patxot. De la Biblioteca de Catalunya al Llegendari Popular Català»; l'etnomusicòleg Ramon Vilar, «L'OCPC i el Departament de Cultura de la Generalitat»; el músic Josep Ll. Guzmán, «L'OCPC des del punt de vista de la composició musical», i jo mateix, «Els materials catalans de Menéndez Pidal i altres qüestions referents a l'OCPC». En el decurs de l'Any Patxot, han portat a terme conferències i col·loquis —que no detallaré, per raons d'espai— l'Acadèmia de Bones Lletres, l'Agrupació Astronòmica de Sabadell, el Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols i la Universitat de Barcelona.

Quant a les novetats editorials, cal destacar, en primer lloc, l'obra de Josep Massot i Muntaner *Rafael Patxot i Jubert. El savi, el mecenes, el patriota* (PAMSA). Són cinc capítols arrodonits per una relació completa dels «Llibres i articles de l'autor sobre Rafael Patxot i els seus mecenatges». El capítol primer, «Rafael Patxot, cinquanta anys després», amplia les semblances presentades a la DIBA, el 28 de gener, i el 20 de juny, a Sant Feliu de Guíxols, durant l'acte que acompanyà el descobriment d'una placa commemorativa a la façana de l'antiga Casa Patxot, l'actual Cambra de Comerç. Tant en aquest apartat com a la totalitat del llibre, diu Josep Massot, «m'he esforçat per acudir a les fonts primàries i, sempre que m'ha estat possible, hi he utilitzat documentació inèdita i contrastada». Del capítol segon, «Rafael Patxot i el monestir de Montserrat», crida l'atenció que el senyor Patxot s'interessà i vulguí col·laborar en el projecte d'emplaçar un Observatori «al bell cim del Montserrat». Patxot va donar a la comunitat benedictina una col·lecció d'instruments meteorològics, l'any 1912. Segueix l'estudi «Rafael Patxot i l'Acadèmia de Bones Lletres», presentat el 13

de febrer en una sessió pública de l'Acadèmia celebrada en honor del patrici empordanès, i que aporta molta llum sobre la relació entre ambdues parts, ben fluida abans de la Dictadura de Primo de Rivera. Els capítols finals recullen les conferències fetes a l'IEC i la BC. Segons explica el pare Massot, Patxot «no es limitava a fer aportacions econòmiques, sinó que donava idees i imposava criteris i que controlava personalment els seus mecenatges, com demostra prou el *Dietari* que va anar redactant des de l'any 1926 respecte a les activitats de la Institució Patxot».

Al seu torn, la DIBA ha publicat *Els sermons de la medalla. Rafel Patxot i la Medalla d'Or del Centre Excursionista de Catalunya (1925-1935)*, amb pròleg de Jordi Casassas. Són els discursos o «sermons» que pronunciava en ocasió d'aquelles distincions, que ell mateix ofrenava «a qui més s'hagués distingit dintre del seu camp d'acció: alpinisme, excursionisme, recerca, erudició, treball, art, etc.». (Vegeu *Guaitant enrera*, p. 213-296).

L'Escola Betània Patmos se situa en un antiga propietat de la família Patxot, el «Clos Montserrat», a Pedralbes. Xavier Ciurans i Vinyeta, professor del centre, ha publicat amb motiu del cinquantenari un volum molt ben escrit i presentat, *Rere les passes dels Patxot. La història de tres Rafaels (1802-1964)*, consultable en línia. «El lector curiós veurà —segons la Presentació del pare Massot— de quina manera, a través d'una atapeïda xarxa familiar, els terrenys adquirits per Rafael Patxot i Ferrer acabaren en mans de Rafael Patxot i Jubert i es convertiren en un inacabat “Clos Montserrat”», en memòria de la seva filla gran, morta als 24 anys durant l'epidèmia de grip del 1919.

Altres aportacions a l'Any Patxot han estat el recull *Cançons de Nadal* (PAMSA), extret de les missions de l'OCPC, i *Els ocells del Montseny*, del biòleg Josep Ribas Falomir, editat pel Museu de Ciències Naturals de Granollers, catalogació i estudi de l'avifauna del Parc i el seu entorn, amb un total de 214 espècies. Prestigioses revistes, com ara *Serra d'Or*, *Muntanya*, *Sàpiens*, *Revista del Baix Empordà* o *L'Arjau*, de Sant Feliu de Guíxols, s'han ocupat també de l'efemèride. I no podem concloure sense alludir a dues exposicions itinerants. La primera, «Rafael Patxot. Mecenes, científic... l'home», organitzada per l'IEC, la DIBA i la Generalitat, es va veure a l'Espai Santa Caterina de Girona del 28 de febrer al 30 d'abril. Els comissaris Manuel Castellet i Jordi Soler l'han plantejada com un diàleg entre les diferents facetes de Patxot i l'obra de cinc artistes contemporanis, Ana Garcia-Pineda, Roc Parés, Jaume Pitarch, Job Ramos i Carles Santos. L'objectiu era «apropar als ciutadans la persona discreta i l'intel·lectual compromès, i situar-lo en el lloc que es mereix en la història» (<https://www.youtube.com/watch?v=VlsOQT-k4dE>). La segona exposició, «La vida a pagès, L'estudi de la masia catalana», inaugurada a l'IEC el 3 de març, ha viatjat a Granollers i a Olot per donar a conèixer, «sota la llum de les noves interpretacions i des d'una mirada contemporània», l'Estudi de la Masia Catalana (1923-1936), cedit en custòdia al CEC per Núria Delétra Patxot-Carreras.

Tal com hauria dit el seu biògraf Joaquim Maluquer, un esclat de realitzacions «a la memòria de Rafael Patxot i Jubert, en penyora de gratitud».

Salvador REBÉS
Grup d'Estudis Etnopoètics

Algunes reflexions sobre l'Any Vinyoli. — Hi ha gent, entre la qual no em compto, que es mostra molt escèptica, i fins i tot refractària, respecte als anys d'homenatge a autors literaris o artístics de la nostra cultura. Diuen, amb poques variacions, que l'homenatge ha de ser continuat, a la manera (per entendre'ns) homeopàtica: una mica cada dia, cada mes, cada any; i addueixen —a parer meu, amb poca raó— que aquests homenatges institucionals, un cop acabat l'any, s'esvaeixen com el fum i no deixen gaire petjada (o cap ni una).

No hi puc d'estar d'acord. Durant l'any 2014 vaig tenir el privilegi de treballar com a comisari de l'Any Vinyoli —feia cent anys del naixement d'aquest gran poeta, i trenta de la seva mort—,